

گفت‌وگوی ویژه با دکتر محمد دامغانیان: چالش‌ها و فرصت‌های صنعت پتروشیمی ایران در بازارهای

جهانی

صنعت شیمیایی و پتروشیمی در ایران، با وجود پتانسیل‌های بی‌نظیر، با چالش‌های پیچیده‌ای دست و پنجه نرم می‌کند. برای بررسی دقیق‌تر این شرایط، گفت‌وگویی اختصاصی با دکتر محمد دامغانیان، فارغ‌التحصیل مدیریت بازرگانی بین‌الملل و رئیس هیئت‌مدیره شرکت پتروشیمی بین‌المللی کادوس، انجام داده‌ایم. دکتر دامغانیان که با بیش از دو دهه سابقه فعالیت در حوزه تولید و صادرات محصولات شیمیایی و پتروشیمی از چهره‌های شناخته‌شده این صنعت به شمار می‌روند، در این مصاحبه دیدگاه‌های کارشناسانه خود را درباره فرصت‌ها و چالش‌های ایران در بازارهای بین‌المللی ارائه کرده‌اند.

اظهارات ایشان حاوی نکات کلیدی برای فعالان اقتصادی، سیاست‌گذاران، سرمایه‌گذاران و تمامی علاقه‌مندان به صنعت پتروشیمی است و تصویری واقعی و آینده‌نگرانه از جایگاه ایران در عرصه تجارت جهانی ترسیم می‌کند.

شکل‌گیری بازار جهانی محصولات شیمیایی و پتروشیمی

دکتر دامغانیان در پاسخ به این سوال که بازار جهانی محصولات شیمیایی و پتروشیمی چگونه شکل گرفته است؟ بیان کردند: این بازار به تدریج و با توجه به نیازهای صنعتی و مصرفی کشورهای مختلف توسعه یافته است. از اواسط قرن بیستم، با توسعه صنایعی مانند خودروسازی، نساجی و بسته‌بندی، تقاضا برای محصولات شیمیایی به شدت افزایش یافت. رشد جمعیت و تغییرات در شیوه‌های زندگی نیز نقش مهمی در این افزایش تقاضا داشتند. امروزه، کشورهایمانند ایالات

متحده، آلمان و ژاپن بزرگ‌ترین تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان این محصولات هستند، در حالی که کشورهای در حال توسعه به‌ویژه در آسیا، آفریقا و آمریکای لاتین به سرعت در حال ورود به این بازارند. همچنین، نوسانات قیمت نفت و گاز طبیعی به‌عنوان منابع اولیه تولید محصولات پتروشیمی، تأثیر زیادی بر قیمت‌ها و تقاضا دارند.

نقش و مزیت‌های ایران در بازار جهانی پتروشیمی

در خصوص نقش ایران در بازار جهانی پتروشیمی و مزیت‌های آن، دکتر دامغانیان اظهار داشتند: ایران به‌عنوان کشوری غنی از منابع طبیعی به‌ویژه نفت و گاز، نقش مهمی در این بازار ایفا می‌کند. با توجه به منابع عظیم هیدروکربنی، ایران قادر به تولید انواع محصولات پتروشیمی نظیر پلی‌پروپیلن، پلی‌اتیلن و شیمیایی‌های پایه است. مزایای ایران شامل هزینه‌های پایین تأمین مواد اولیه، نیروی کار متخصص و نیروگاه‌های انرژی است. برنامه‌های توسعه‌ای در صنعت پتروشیمی

کشور، هدف‌هایی مانند افزایش ظرفیت تولید و توسعه بازارهای صادراتی، به‌ویژه به کشورهای همسایه و آسیای مرکزی را دنبال می‌کند. اما چالش‌هایی نظیر تحریم‌های بین‌المللی و مشکلات زیرساختی، اجرای این اهداف را با مشکلات زیادی روبرو کرده‌اند.

چالش‌های اصلی صنعت پتروشیمی ایران

دکتر دامغانیان در توضیح چالش‌های اصلی صنعت پتروشیمی ایران به موارد متعددی اشاره کردند: **تحریم‌های بین‌المللی**: این تحریم‌ها محدودیت‌های زیادی در دسترسی به بازارهای جهانی و تأمین فناوری‌های نوین ایجاد کرده و توان رقابتی ایران را کاهش داده‌اند.

نوسانات قیمت نفت و گاز داخلی :این نوسانات بر هزینه تولید تأثیرگذار است و ممکن است به قیمت‌گذاری در بازار داخلی آسیب بزند.

مشکلات زیرساختی :نیاز به به‌روزرسانی تجهیزات و فناوری از دیگر چالش‌های مهم است.
محدودیت‌های بانکی :عدم امکان استفاده از خدمات بین‌المللی بانکی در نقل و انتقال‌های مالی، باعث افزایش بهای تمام شده در بخش صادرات کشور شده است.

دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌های دستوری دولت :دکتر دامغانیان تأکید کردند که این دستورالعمل‌ها تأثیرات منفی گسترده و چندبعدی دارند:

کاهش رقابت‌پذیری صادرکنندگان :قیمت‌گذاری دستوری بر روی مواد اولیه باعث می‌شود صادرکننده نتواند با توجه به شرایط بازار جهانی قیمت‌گذاری کند و از بازارهای بین‌المللی حذف شود. عدم انعطاف در تنظیم قراردادهای فروش سریع یا شرایط بهتر تجاری را از بین می‌برد.

بی‌ثباتی و سردرگمی در تصمیم‌گیری :تغییرات ناگهانی در دستورالعمل‌ها درباره تعهدات ارزی، نحوه بازگشت ارز یا ممنوعیت صادرات موقت کالاها، مانع از برنامه‌ریزی بلندمدت صادرکنندگان می‌شود. صدور بخشنامه‌های متضاد یا فاقد شفافیت نیز ابهام در فرآیند صادرات را در پی دارد.

عدم اجرای مشوق‌های صادراتی و ایجاد بازارهای انحصاری :انحصاری نمودن مجوز صادرات برخی کالاها توسط شرکت‌های خاص در گمرک، باعث ایجاد بازارهای انحصاری شده و امکان رقابت را از هر شرکت تولیدی و صادراتی می‌گیرد.

افزایش تقاضای جهانی برای محصولات پتروشیمی

در پاسخ به این سوال که تقاضای جهانی برای چه نوع محصولاتی از پتروشیمی‌ها افزایش یافته است؟ دکتر دامغانیان توضیح دادند: تقاضا برای محصولات پتروشیمی، به‌ویژه در صنایعی که به توسعه پایدار و محصولات سبز توجه دارند، به طرز چشمگیری در حال افزایش است. پلیمرهای زیستی و مواد بازیافتی به‌عنوان جایگزین‌های پلیمری سنتی، توجه بیشتری را به خود جلب کرده‌اند. همچنین، محصولات مورد استفاده در صنایع خودروسازی، الکترونیک و پزشکی نیز شاهد افزایش تقاضا هستند، به‌ویژه برای موادی مانند پلی‌پروپیلن و پلی‌اتیلن که در بسته‌بندی، ساختمانی و وسایل خانگی کاربرد دارند. ایشان همچنین بر لزوم نقش‌آفرینی سازمان‌های متولی برای آموزش، کنترل و تعریف شاخص‌های ارزیابی پروژه در راستای پذیرش و اجرای این موارد تأکید کردند.

نحوه صادرات محصولات پتروشیمی ایران

دکتر دامغانیان در مورد نحوه صادرات محصولات پتروشیمی ایران به بازارهای بین‌المللی بیان داشتند: این صادرات تحت تأثیر عواملی مانند تحریم‌ها، نوسانات قیمت جهانی و زیرساخت‌های حمل‌ونقل و مبادلات بین‌المللی بانکی قرار دارد. در سال‌های اخیر، ایران به بازارهای هدفی نظیر چین، هند و کشورهای همسایه توجه بیشتری داشته است، زیرا این کشورها مصرف‌کنندگان اصلی محصولات پتروشیمی هستند و کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران به‌صورت مستقیم وظیفه حمل‌ونقل کالاها را به این مقاصد بر عهده دارد.

ایشان افزودند: شرکت‌های پتروشیمی ایران معمولاً از طریق ایجاد قراردادهای بلندمدت و همکاری‌های مشترک با شرکت‌های بین‌المللی تلاش می‌کنند تا امنیت بازار صادراتی خود را حفظ کنند. اما عواملی مانند الزام به عرضه ارز صادراتی در سامانه‌های دولتی با نرخ پایین‌تر از بازار آزاد،

حاشیه سود صادرکننده را کاهش می‌دهد. این موضوع متأسفانه باعث سوق دادن صادرکنندگان به استفاده از راه‌های خارج از عرف و قانون می‌شود که علاوه بر ضرر به منافع صادرکنندگان، متوجه صندوق ارزی دولت نیز خواهد بود و بر عملکرد آماری آن تأثیر می‌گذارد.

دکتر دامغانیان با انتقاد از بروکراسی اداری ناشی از اجرای دستورالعمل‌های پیچیده، اظهار داشتند که این موارد باعث اتلاف زمان و افزایش هزینه‌های صادراتی می‌شود و یکی از عوامل مهم فرار سرمایه و فعالیت‌های غیررسمی صادرکننده برای دور زدن مقررات سختگیرانه و غیرمنطقی دولت است. ایشان هشدار دادند که این وضعیت ممکن است صادرکنندگان را به استفاده از روش‌های غیررسمی یا قاچاق معکوس کالا هدایت کند که هم برای دولت زیان‌بار است و هم باعث بی‌اعتباری صادرکننده در بازارهای جهانی می‌شود.

پایداری در صنعت پتروشیمی ایران

در خصوص این که چگونه ایران می‌تواند در صنعت پتروشیمی به پایداری دست یابد؟ دکتر دامغانیان به چندین حوزه کلیدی اشاره کردند:

سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه فناوری‌های جدید: این امر به کاهش مصرف انرژی و متعاقباً کاهش بهای تمام شده کمک می‌کند.

استفاده از کاتالیزورهای بهبودیافته: این کار می‌تواند به کاهش مواد زائد در فرآیند تولید کمک کند. بهبود سیستم‌های مدیریت پسماند و بازیافت: این اقدام اهمیت زیادی در کاهش اثرات زیست‌محیطی خواهد داشت.

افزایش همکاری بین دولت و بخش خصوصی: این همکاری برای تعیین سیاست‌های پایدار و نظارت

بر پیاده‌سازی آنها بسیار ضروری است.

حل اختلال در زنجیره تأمین: وقتی دولت ناگهان صادرات برخی محصولات را ممنوع یا مشروط می‌کند، صادرکنندگان دچار مازاد موجودی، زیان مالی یا فسخ قرارداد می‌شوند. این موضوع بر تولیدکنندگان، تأمین‌کنندگان داخلی و حتی حمل‌ونقل بین‌المللی هم اثر منفی می‌گذارد. تشکیل کارگروه‌های مشترک و برداشتن گام‌های مثبت از سوی دولت و سازمان صمت می‌تواند به حل این مشکلات کمک کند.

چشم‌انداز آینده بازار پتروشیمی در ایران

دکتر دامغانیان در مورد چشم‌انداز آینده بازار پتروشیمی در ایران خوشبین بودند و گفتند: با توجه به برنامه‌های توسعه‌ای که توسط وزارت نفت و شرکت‌های پتروشیمی در حال اجراست، چشم‌انداز مثبت به نظر می‌رسد. ایران با ظرفیت عظیم تولید، می‌تواند به یکی از بازیگران کلیدی در بازار جهانی پتروشیمی تبدیل شود. با این حال، نیاز به سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها، بهبود تکنولوژی و جذب سرمایه‌گذاران خارجی غیرقابل انکار است که این مهم تا زمان رسیدن به یک توافق جامع بین‌المللی امکان‌پذیر نخواهد بود. همچنین، ایجاد کمپین‌های تبلیغاتی و بازاریابی مؤثر برای معرفی محصولات پتروشیمی و شیمیایی ایرانی و افزایش کیفیت محصولات می‌تواند در دستیابی به این هدف مؤثر باشد، اما این مهم نیز نیازمند فراهم شدن زیرساخت‌های لازم همگام با استانداردهای بین‌المللی است.

تأثیرات تحریم‌ها بر صنعت پتروشیمی ایران

دکتر دامغانیان در خصوص تأثیرات تحریم‌ها بر صنعت پتروشیمی ایران اظهار داشتند: تحریم‌ها

تأثیرات عمیقی بر این صنعت داشته‌اند. واضح‌ترین تأثیر، محدودیت در صادرات به بازارهای جهانی است که منجر به کاهش درآمدهای ارزی کشور می‌شود. ایشان معتقدند که متأسفانه کشور به دلیل حضور مدیران دستوری، بیشتر دچار خودتحریمی بوده است. تصویب و اجرای دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌های خلق‌الساعه که بدون کارشناسی یا بدون در نظر گرفتن نظرات بخش خصوصی به مرحله اجرا در می‌آیند، آسیب‌های جدی‌تری را متوجه حوزه صادرات در بخش خصوصی می‌کند. وی افزود: بسیاری از شرکت‌های پتروشیمی با مشکلاتی در تأمین مواد اولیه و تجهیزات فنی مواجه شده‌اند. این مسائل باعث افزایش هزینه‌های تولید و در نتیجه، کاهش رقابت‌پذیری در بازارهای بین‌المللی می‌شود. عدم امکان استفاده از خدمات بانکی بین‌المللی برای نقل و انتقالات مالی، علاوه بر ناامن نمودن فضای معاملاتی صادرکنندگان، باعث افزایش هزینه‌های تمام شده نیز می‌گردد. در نهایت، تحریم‌ها باعث کاهش سرمایه‌گذاری‌های خارجی در این صنعت شده و توان مالی برای اجرای پروژه‌های بزرگ را کاهش داده است.

عوامل مؤثر در رقابت‌پذیری صنعت پتروشیمی ایران

برای ارتقاء رقابت‌پذیری صنعت پتروشیمی ایران، دکتر دامغانیان به چندین عامل اساسی اشاره کردند:

کاهش هزینه‌های تولید: این امر از طریق بهبود فرآیندها، استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر و بهینه‌سازی زنجیره تأمین و بازیافت پس‌مانده‌های پالایشگاه‌ها و پتروشیمی‌ها حاصل می‌شود.

ارتقاء کیفیت محصولات و دستیابی به استانداردهای بین‌المللی: این موضوع به صورت مستقیم با تعاملات بین‌المللی گره خورده است و تا زمان ایجاد ارتباط دوسویه با فضای صنعتی کشورهای

توسعه یافته در بخش بین الملل، امکان پذیر نخواهد بود.

توجه به تحقیق و توسعه: تولید محصولات جدید و نوآورانه که بتوانند در بازارهای بین المللی رقابت کنند، از دیگر نکات کلیدی است.

بهبود زیرساخت ها، ایجاد توافقات تجاری با کشورهای هدف و استفاده از فناوری های دیجیتال برای مدیریت زنجیره تأمین و بهبود فروش نیز از جمله راهکارهای افزایش رقابت پذیری خواهد بود.

آینده توسعه صنعت پتروشیمی در چارچوب تعاملات بین المللی

دکتر دامغانیان در پایان در مورد آینده توسعه صنعت پتروشیمی در چارچوب تعاملات بین المللی اظهار امیدواری کردند و گفتند: با توجه به افزایش نیاز جهانی به محصولات شیمیایی و پتروشیمی، ایران می تواند با سیاست های مناسب و دیپلماسی اقتصادی، فرصت های جدیدی برای همکاری با کشورهای دیگر پیدا کند که قطعاً نیازمند ایجاد فضای اعتماد بین ایران و کشورهای توسعه یافته است. برداشتن گام هایی برای گشایش در روابط تجاری و بهبود تصویر بین المللی می تواند زمینه ساز سرمایه گذاری های جدید و انتقال فناوری های نوین به کشور شود.

وی مجدداً تأکید کردند: دستورالعمل های دستوری دولت در بخش صادرات، اگر بدون درک شرایط واقعی بازار، تحلیل علمی و گفت و گو با بخش خصوصی وضع شوند، می توانند منجر به رکود صادرات، از بین رفتن بازارها، کاهش درآمد ارزی کشور و افزایش فساد و فعالیت های غیررسمی شوند. سیاست گذاری هوشمندانه، شفاف و بلندمدت با مشارکت فعالان اقتصادی، راه حل این مشکلات است.

دکتر دامغانیان در نهایت از تمامی تولیدکنندگان، تجار و سرمایه گذاران فعال در بخش خصوصی

تشکر و قدردانی کرده و ایستادگی آنها در شرایط سخت کنونی را ستودند. ایشان بیان کردند که این افراد با وجدان کاری، احساس مسئولیت در قبال کارکنان و به ثمر رساندن سال‌ها تلاش، چرخ اقتصاد کشور را در حرکت نگه داشته‌اند و تنها امید دارند با اصلاح، تغییر یا حذف برخی قوانین مالیاتی، گمرکی و سایر موارد دخیل در حوزه تولید و صادرات، گره‌ای هرچند کوچک از مشکلات عدیده موجود در صنعت محصولات شیمیایی و پتروشیمی باز شود.

با تشکر